

TA'LIM JARAYONIDA TALABALARDA MUSTAQIL O'RGANISH FAOLLIGINI YUKSALTIRISHDA O'QTUVCHI ROLI.

Mamadaliyev Abdulaziz Muxtorjon o'g'li

Osiyo xalqaro universiteti Pedagogika yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Ushbu tezisdagi talabalarda mustaqil o'rganish faolligini oshirishda o'qituvchining roli tadqiq qilinadi. Mustaqil o'rganishning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. O'qituvchi tomonidan samarali strategiyalar va qo'llab-quvvatlash usullari muhokama qilinadi. Shuningdek, talabalarning motivatsiyasi va o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishdagi pedagogik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari talabalarda faollikni oshirishga yordam beruvchi tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Tezisdagi mustaqil o'rganish va o'qituvchi rolining o'zaro bog'liqligi asosiy e'tiborga olinadi.*

Kalit so'zlar: *Mustaqil o'rganish, talaba faolligi, o'qituvchi roli, pedagogik strategiya, motivatsiya, ta'lim jarayoni*

KIRISH

Bugungi globallashtirish va axborotlar tez yangilanib borayotgan sharoitda ta'lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri talabalarda mustaqil o'rganish, tahlil qilish va o'z bilimni doimiy ravishda rivojlantirib borish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Sharq mutafakkiri Abu Nasr Forobiy ta'lim jarayonida bilim berish bilan birga shaxsni mustaqil fikrlashga yo'naltirish muhimligini alohida ta'kidlagan. Mazkur g'oya zamonaviy pedagogik qarashlarda ham o'z aksini topib, mustaqil o'rganish ta'lim samaradorligining muhim omili sifatida qaralmoqda. Ta'lim nazariyasida faoliyatga asoslangan yondashuvni ilgari surgan Jon Dyui bilim talaba tomonidan faol ravishda o'zlashtirilgandagina barqaror natija berishini qayd etadi.

Shuningdek, mustaqil o'rganish konsepsiyasiga bag'ishlangan zamonaviy tadqiqotlarda o'qituvchi bilim beruvchi emas, balki o'rganish jarayonini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi subyekt sifatida talqin qilinadi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim jarayonida talabalarning mustaqil ta'limga bo'lgan faolligi yetarli darajada shakllanmagan, bu esa bilimlarning yuzaki o'zlashtirilishiga olib kelmoqda.

Ushbu tezisdagi talabalarda mustaqil o'rganish faolligini yuksaltirishda o'qituvchining pedagogik strategiyalari, motivatsion yondashuvlari va ta'lim jarayonini samarali tashkil etishdagi roli tahlil qilinadi. Mazkur ish oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari, pedagogika yo'nalishi talabalari hamda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy izlanishlar bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Asosiy qism:

Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarning mustaqil o'rganish faolligi ko'p jihatdan o'qituvchining pedagogik pozitsiyasi va yondashuviga bog'liq. Agar o'qituvchi faqat tayyor bilimni yetkazuvchi sifatida faoliyat yuritsa, talaba passiv qabul qiluvchi rovida qolib ketadi. Aksincha, o'qituvchi yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va rag'batlantiruvchi sifatida ish olib borganda, talaba bilimni mustaqil izlashga va chuqur anglashga intiladi. Shu nuqtayi nazardan, o'qituvchining asosiy vazifasi — talabalarda o'z-o'zini o'rganish ehtiyojini shakllantirishdir. Amaliy tajribam shuni ko'rsatadiki, mustaqil o'rganish faolligini oshirish uchun avvalo aniq va tushunarli topshiriqlar berilishi lozim.

Masalan, “mavzuni o'qing” kabi umumiy ko'rsatma o'rniga, “mavzudagi asosiy tushunchalarni aniqlang va hayotiy misol bilan izohlang” tarzidagi topshiriqlar talabani faol fikrlashga undaydi. Shuningdek, muammoli savollar asosida dars tashkil etish talabalarda izlanish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayonda o'qituvchi talabani xato qilishdan qo'rqmaslikka o'rgatishi, uning mustaqil fikrini qo'llab-quvvatlashi muhim hisoblanadi.

Pedagogik amaliyotda kichik hikoya yoki hayotiy misollardan foydalanish ham samarali usullardan biridir. Masalan, mashhur olimlarning aksariyati katta yutuqlarga mustaqil izlanish orqali erishganligi haqidagi qisqa ma'lumotlar talabalarni ruhlantiradi. Qiziqarli fakt sifatida shuni aytish mumkinki, ko'plab xorijiy universitetlarda talabalarning darsdan tashqari mustaqil ishlari auditoriya mashg'ulotlaridan ko'ra ustun qo'yiladi. Bu esa talabaning mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Shaxsiy pedagogik kuzatuvlarimga tayangan holda aytishim mumkinki, talabalarga erkin tanlov berilgan topshiriqlar ularning faolligini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, referat mavzusini o'zi tanlagan talaba unga mas'uliyat bilan yondashadi va mustaqil manbalar bilan ishlashga harakat qiladi. Shu bois, o'qituvchi nazorat qiluvchi emas, balki hamkor sifatida faoliyat olib borgan taqdirdagina mustaqil o'rganish jarayoni samarali kechadi. Demak, talabalarda mustaqil o'rganish faolligini rivojlantirishda o'qituvchining pedagogik mahorati, munosabati va yondashuvi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, talabalarda mustaqil o'rganish faolligini yuksaltirish zamonaviy ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar va pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, mazkur jarayonda o'qituvchi bilim beruvchi emas, balki o'rganishni tashkil etuvchi va yo'naltiruvchi shaxs sifatida muhim rol o'ynaydi.

Mustaqil o'rganishga yo'naltirilgan aniq topshiriqlar, muammoli vaziyatlar va motivatsion yondashuvlar talabaning faolligi va mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, talabalarga erkin tanlov imkoniyatini berish ularning o'z bilimni boshqarish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ta'lim

jarayonida hamkorlikka asoslangan pedagogik muhitni yaratish talabaniing ichki o'rganish ehtiyojini kuchaytiradi.

Natijada, o'qituvchining pedagogik mahorati va zamonaviy yondashuvlari talabalarda mustaqil o'rganish faolligini barqaror shakllantirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Reinders, H. & Balçıkanlı, C. (2011). Learning to Foster Autonomy: The Role of Teacher Education Materials. *Studies in Self-Access Learning*
2. Xolmatova, Z.A. (2024). Talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish – pedagogik muammo sifatida. *Inter Education & Global Study*.
3. Rashidova, D. (2025). Developing Independent Learning in Teaching.
4. Shaikh, Z.A. & Khoja, S.A. (2012). Role of Teacher in Personal Learning Environments. *Digital Education Review*.
5. Independent Learning: Literature Review (Meyer, B., 2008).
6. Inlibrary.uz maqolasi (2025). The Role of the Teacher in Guiding Students Toward Independent Learning.
7. Undiksha Jurnal (2025). The Role of Teachers in Implementing an Independent Learning System.
8. Wildani, M.S. et al. (2025). Teacher Perception Towards the Implementation of Independent Learning Curriculum. *Journal of Educational Management Research*.
9. Mutalibova, M.A. (2025). Masofaviy ta'lim jarayonida talabalarda motivatsiyani oshirish.
10. Axborotlashgan ta'lim muhitida mustaqil ishlar (2025).